

บทที่ 4

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนมอญ กรณี หมู่บ้านเจดีย์ทอง

จากบทที่ 3 ทำให้เห็นถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนมอญในหมู่บ้านเจดีย์ทองในมิติต่างๆ ในบทนี้จึงเป็นการอธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อ การดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านเจดีย์ทอง

1) กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวมอญ หมู่บ้านเจดีย์ทอง

หากวิเคราะห์ชุมชนหมู่บ้านเจดีย์ทองในมิติของประวัติศาสตร์ จะพบว่าหมู่บ้านเจดีย์ทองมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนมอญอย่างต่อเนื่อง ตามแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะในยุคของการพัฒนาประเทศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างมาก ฉะนั้นเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป ย่อมทำให้ระบบความเชื่อและประเพณีบางอย่างขาดหายไป ตัวอย่างเช่น ในอดีตที่การคมนาคมทางบกไม่มีความสะดวก ทำให้ชาวมอญหมู่บ้านเจดีย์ทองต้องหันมาค้าขายทางเรือเป็นส่วนใหญ่ แต่ต่อมาเมื่อถนน หนทางได้รับการปรับปรุงพัฒนา ชาวบ้านก็เริ่มเปลี่ยนมาค้าขายทางบก โดยมีรถยนต์เป็นพาหนะสำคัญ ส่งผลให้สามารถเดินทางไปทำงานได้ไกลขึ้น เกิดการเรียนรู้กับวัฒนธรรมภายนอก มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมไปในที่สุด จนบางครั้งไม่สามารถแยกออกได้อย่างชัดเจนว่าเป็นวัฒนธรรมของใคร ตัวอย่างเช่น กรณีการร้องเพลงรำวงในหมู่บ้านเจดีย์ทอง ซึ่งคุณลงบุญชูให้ข้อมูลว่า ในอดีตที่คนรู้ภาษามอญน้อยลง ทำให้การร้องทะเลมอญไม่สามารถเล่นได้ ขณะที่คนในหมู่บ้านที่ไปทำงานในภาคกลางแถบจังหวัดสระบุรี ได้ไปเห็นเพลงรำวง เพลงอีแซวในทางภาคกลาง เมื่อกลับบ้านในช่วงสงครามก็ได้นำมาร้องเล่นกัน จนกลายเป็นการละเล่นของคนในแถบนี้ต่อมา เป็นต้น

นอกจากนี้ระบบการศึกษาแผนใหม่ได้ทำให้วัฒนธรรมหลักเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการใช้ภาษามอญถูกลดความสำคัญและบทบาทลง เนื่องจากเมื่อเด็กชาวมอญไปโรงเรียนก็ต้องพูดภาษาไทย เรียนเป็นภาษาไทย กลับมาบ้านก็เลยพูดไทยเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้วัดซึ่งเคยมีบทบาทในการให้การศึกษาภาษามอญ และวัฒนธรรมมอญแก่เยาวชนในหมู่บ้านก็ถูกลดความสำคัญลง เนื่องจากไม่มีเด็กๆ ไปเรียน และไม่ได้รับการรับรองจากระบบการศึกษาแผนใหม่

ต่อมาเมื่อเยาวชนที่ได้รับการศึกษาจากระบบการศึกษาแผนใหม่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ บางคนได้ไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทำให้เมื่อจบออกมาแล้วได้หันไปประกอบอาชีพรับราชการ หรือ ทำงานในภาคธุรกิจเอกชน ส่วนอาชีพค้าขาย และทำการเกษตรเหมือนรุ่นปู่ย่าตายายค่อยๆลดน้อยถอยลง ในช่วงนี้ระบบความคิด ความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมเริ่มมีช่องว่างมากขึ้น ระหว่างคนรุ่นเก่า ซึ่งมีความคิดแบบดั้งเดิม กับ คนรุ่นใหม่ ที่เน้นความเจริญก้าวหน้า ความทันสมัย ฉะนั้นจึงส่งให้กระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรมของคนรุ่นต่อมาขาดช่วงไป ภาษามอญเริ่มถูกใช้น้อยลง บุคคลใดที่ยังพูดภาษามอญได้จะถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ

อย่างไรก็ตามความพยายามในการอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวมอญยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มผู้อาวุโสซึ่งเป็นกรรมการหมู่บ้านได้พยายามรักษาประเพณีและวัฒนธรรมเก่าๆให้คงอยู่ ซึ่งประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับหนึ่ง แต่ในอนาคตอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น กรณีประเพณีตักบาตรพระร้อย ซึ่งจะต้องตักบาตรทางเรือ ในอนาคตอาจมีการเปลี่ยนแปลงมาตักบาตรบนบกแทน เนื่องจากปัญหาชาวบ้านไม่มีเรือ หรือใช้เรื่อน้อยลง ทำให้ไม่มีเรือพาบุคคลในครอบครัวออกไปทำบุญได้ ซึ่งปัจจุบันก็ได้มีความพยายามเช่าเรือจากที่อื่นมา เพื่อใช้ในกิจกรรมนี้โดยเฉพาะ ฉะนั้นหากมีการเปลี่ยนแปลงจริงในอนาคตก็จะทำให้ประเพณีดังกล่าวไม่เหลือเค้าโครงเดิมตามแบบวิถีชีวิตของคนในอดีตอีกต่อไป

ตารางที่ 14 สรุปกระบวนการการเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านเจดีย์ทอง

สภาพเศรษฐกิจ-สังคม	กลุ่มอายุ	การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม และค้าขายทางเรือ การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมแม่น้ำ และอยู่ในเรือ ถนนยังไม่มี สินค้าที่ค้าขาย อาทิ เครื่องปั้นดินเผา อาหาร วัสดุก่อสร้าง บางครั้งมีการล่องเรือเปล่าขึ้นไปรับข้าวสารจากภาคกลาง-เหนือมาขายที่วังสิต และพระนคร การศึกษาส่วนใหญ่เรียนกันที่วัด การแต่งงานกับคนในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ หรือเป็นคนเชื้อสายมอญจากชุมชนอื่น	รุ่นปู่/ย่า/ตา/ยาย (ช่วงอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป)	สามารถพูดภาษามอญได้ ส่วนการอ่านเขียนมักจะเป็นผู้ชายที่ได้รับการศึกษาจากวัด มีการใช้ภาษามอญในการติดต่อกับคนมอญทั้งภายในและภายนอกชุมชน ประเพณีต่างๆยังคงมีการปฏิบัติกัน เช่น เป็งสงกรานต์ ละบัว ทะแยมอญ รำมอญ และมีการคลอด้วยหมอลำแยะ ส่วนวัดมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาและสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน
การประกอบอาชีพค้าขายทางเรือเริ่มลดน้อยลง การตั้งบ้านเรือนได้อพยพขึ้นมาบนฝั่งมากขึ้น เริ่มมีถนนตัดผ่าน การศึกษาแผนใหม่ขยายตัวมากขึ้น เด็ก	รุ่นบิดา/มารดา (อายุ 50 - 70 ปี)	คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านยังคงพูดภาษามอญได้ แต่คนที่สามารถอ่าน-เขียนภาษามอญเหลือไม่ถึง 10 คน การใช้ภาษามอญเริ่มลดน้อยลงทั้งในชุมชนและนอกชุมชน งาน

เริ่มเข้าโรงเรียนสายสามัญ เป็นพื้นฐานให้สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งในระยะหลังมีการประกอบอาชีพราชการและรับจ้างบริษัทเอกชนมากขึ้น มีการแต่งงานกับคนท้องถิ่นอื่น และไม่จำกัดเชื้อชาติ		ประเพณีบางอย่างไม่มีการสืบทอดในชุมชน เช่น ตะบ้า ทะแยมอญ รำมอญมีการเล่นกันในหมู่บ้านอื่น ตลอดจนความเชื่อบางอย่างเสื่อมคลายลงไป เช่น การนับถือผี พิธีการเกิด วัดยังคงมีบทบาทสำคัญในการสอนภาษามอญ และจัดกิจกรรมประเพณีต่างๆ
ไม่มีอาชีพการค้าขายทางเรือ หมู่บ้านมีการขยายตัวมากขึ้น มีการสร้างบ้านเรือนตามแบบสถาปัตยกรรมแบบใหม่ การเดินทางโดยรถยนต์มีความสะดวกที่สุด คนในหมู่บ้านมีระดับการศึกษาสูง โครงสร้างอาชีพเปลี่ยนไปเป็นการทำงานประจำในหน่วยงานของรัฐและเอกชน	รุ่นปัจจุบัน (อายุ 20-40 ปี)	คนส่วนใหญ่พูดภาษามอญได้เล็กน้อย ไม่มีอ่าน-เขียนได้ ไม่มีการใช้ภาษามอญในชีวิตประจำวัน หากมีก็เป็นเพียงการทักทายสั้นๆ ประเพณีที่เคยปฏิบัติมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น การจุดลูกหนู วัดไม่มีบทบาทในการสอนภาษามอญ เนื่องจากเด็กๆ ไปเรียนในโรงเรียนสายสามัญ
หมู่บ้านมีการขยายตัวและมีความหนาแน่นมากขึ้น คนส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำงานราชการและงานเอกชน บ้านเรือนที่มีสถาปัตยกรรมแบบใหม่มีจำนวนมากขึ้น การแต่งงานกับคนเชื้อชาติอื่นมากขึ้น และมีแนวโน้มอพยพออกไปจากชุมชนหลังจากการแต่งงาน	รุ่นอนาคต (อายุ 1-20 ปี)	ชาวบ้านไม่สามารถพูด อ่าน เขียน ภาษามอญได้ ชาวผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ประเพณีบางอย่างอาจถูกลดรูปแบบให้สอดคล้องกับยุคสมัย วัดจะไม่มีบทบาทเหมือนในอดีต กิจกรรมต่างๆ จะลดน้อยลงตามความจำเป็น

2) ลักษณะทางประชากรและสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ลักษณะทางประชากรและสังคมที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในการศึกษานี้ได้มุ่งเน้นไปที่การแต่งงานกับคนชุมชนอื่น บทบาทของวัดเจติยทงซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญอันหนึ่งของหมู่บ้านในการรักษาวัฒนธรรม และระบบความคิด ความเชื่อของคนในชุมชน ดังสามารถพิจารณาได้ดังนี้

2.1) ลักษณะการแต่งงาน พบว่าจากการที่คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะในอดีตนิยมการแต่งงานกับคนในชุมชนทำให้วัฒนธรรมมอญในหมู่บ้านเจติยทงบางส่วนยังคงมีความต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยก่อนการเดินทาง และการคมนาคมขนส่งยังไม่สะดวก ทำให้โอกาสที่จะไปพบกับคู่ครองในท้องถิ่นอื่นมีจำกัด ทำให้หนุ่มสาวในขณะนั้นนิยมแต่งงานกันเองในหมู่บ้าน หรือไม่ก็แต่งงานกับคนเชื้อสายมอญที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นอื่น เช่น จังหวัดสมุทรสาคร ปากเกร็ด จังหวัดราชบุรี เป็นต้น ส่งผลให้เกิด

ครอบครัวใหญ่ขึ้นในหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อการเดินทางสะดวกขึ้นทำให้มีการออกไปแต่งงานกับคนในภูมิภาคอื่นมากขึ้น เช่น คนในภาคอีสาน

จากการสำรวจ พบว่า ร้อยละ 70.6 แต่งงานกับคนในชุมชน และอีกร้อยละ 29.4 เท่านั้นที่แต่งงานกับคนนอกชุมชนของตนเอง

ตารางที่ 15 แสดงที่มาของคู่สมรส

ที่มา	ร้อยละ
ในชุมชน	70.6
นอกชุมชน	29.4
รวม	100

นอกจากนี้แม้ว่าค่านิยมของคนมอญไม่ได้จำกัดเชื้อชาติคนที่จะมาเป็นผู้ครองด้วย แต่คนในหมู่บ้านเจดีย์ทองมีคู่สมรสที่เป็นคนเชื้อสายมอญถึงร้อยละ 29.4 เป็นคนเชื้อสายมอญปนไทยร้อยละ 35.3 และเป็นคนเชื้อสายไทยร้อยละ 35.3

ตารางที่ 16 แสดงเชื้อชาติของคู่สมรส

เชื้อชาติคู่สมรส	ร้อยละ
มอญ	29.4
มอญปนไทย	35.3
ไทย	35.3
รวม	100

ทางด้านรูปแบบการจัดงานพิธีแต่งงาน คนในหมู่บ้านเจดีย์ทองร้อยละ 50 จัดพิธีแต่งงานแบบผสมระหว่างมอญและไทย รองลงมาคือการจัดแบบคนไทยโดยทั่วไป และร้อยละ 12.5 จัดพิธีแบบมอญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแต่งงานไปสู่ลักษณะที่เป็นสากล และสอดคล้องกับสังคมภายนอกมากขึ้น

ตารางที่ 17 แสดงรูปแบบการจัดพิธีแต่งงาน

รูปแบบการจัดพิธี	ร้อยละ
มอญ	12.5
มอญปนไทย	50.0
ไทย	37.5
รวม	100

ด้านความเห็นเกี่ยวกับการแต่งงานกับคนเชื้อชาติอื่น ชาวบ้านในหมู่บ้านเจดีย์ทองโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 70 เห็นว่าบุตรหลานของตนสามารถแต่งงานกับคนเชื้อชาติใดก็ได้ไม่จำกัด ส่วนร้อยละ 20 เห็นว่าควรแต่งงานกับคนเชื้อสายมอญด้วยกัน ขณะที่ร้อยละ 10 เห็นว่าควรแต่งงานกับคนไทยเท่านั้น

ตารางที่ 18 ความต้องการให้บุตรหลานแต่งงานกับคนเชื้อชาติต่างๆ

เชื้อชาติคู่สมรส	ร้อยละ
มอญ	20
ไทย	10
ไม่จำกัดเชื้อชาติ	70
รวม	100

ดังนั้นจากกล่าวได้ว่าการแต่งงานของคนในหมู่บ้านเจดีย์ทองมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนมอญในปัจจุบันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากคนส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น การอพยพของคนต่างถิ่นซึ่งต่างวัฒนธรรมเข้ามาอยู่ในชุมชนในรูปของการแต่งงานมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่มักจะถูกวัฒนธรรมมอญของชุมชนผสมกลมกลืนไปโดยปริยาย

2.2) บทบาทของวัดเจดีย์ทองในการธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ในอดีตวัดเจดีย์ทองมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาวัฒนธรรมของชาวมอญ โดยเฉพาะการเป็นศูนย์กลางในการสอนและเรียนภาษามอญ และการศึกษาพระพุทธศาสนาตามแบบนิกายรามัญ ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นธรรมยุติ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชน พบว่า ชาวบ้านเจดีย์ทองที่เป็นผู้ชายโดยส่วนใหญ่จะได้รับการสอนอ่าน เขียนภาษามอญจากวัดเป็นหลัก และต่อมาจึงเข้าไปศึกษาต่อในโรงเรียนสามัญของอำเภอจนจบชั้นมัธยมศึกษา ส่วนผู้หญิงจะไม่ได้รับการส่งเสริมให้ไปเรียนภาษามอญที่วัด จึงทำให้ผู้หญิงในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่าน เขียน ภาษามอญได้ แต่จะสามารถพูดได้คล่อง เนื่องจากมีการใช้ภาษามอญในครอบครัว ต่อมาเมื่อระบบการศึกษาสมัยใหม่ได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้เด็กที่จะถูกส่งไปเรียนภาษามอญกับพระที่วัดลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากมีความเห็นว่าการมีความรู้ในการอ่านและเขียนภาษามอญไม่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ จนทำให้ไม่มีการเรียนการสอนภาษามอญในวัดแล้วในปัจจุบัน

ฉะนั้นในหมู่บ้านจึงเหลือชาวบ้านที่สามารถพูด อ่าน เขียน ภาษามอญได้อย่างครบถ้วนมีไม่เกิน 5 -10 คน นอกนั้นจะสามารถพูดและฟังได้อย่างเดียว ส่วนคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่พูดไม่ได้

นอกจากนี้วัดยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรักษาวัฒนธรรมด้วยการสนับสนุนให้ชาวบ้านจัดพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับวัด และยึดหลักพุทธศาสนาตามความเชื่อของคนมอญ ตัวอย่างเช่น ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีการตักบาตรพระร้อย เบิงสงกรานต์ ฯลฯ เป็นต้น

ส่วนพฤติกรรมของชาวบ้านเกี่ยวกับการไปวัด พบว่า ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่จะไปวัดสัปดาห์ละหนึ่งครั้งถึงร้อยละ 61.9 รองลงมาร้อยละ 23.8 ไปวัดเดือนละครั้ง ส่วนร้อยละ 4.8 จะเป็นผู้ที่ไปวัดเป็นประจำทุกวัน ซึ่งกลุ่มนี้มักจะเป็นผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

ตารางที่ 19 แสดงความถี่ของการไปวัด

ความถี่	ร้อยละ
ไปทุกวัน	4.8
สัปดาห์ละครั้ง	61.9
เดือนละครั้ง	23.8
ปีละครั้ง	9.5
รวม	100

นอกจากนี้คนในหมู่บ้านเจดีย์ทองโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 72.7 ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องไปประกอบกิจกรรมเฉพาะที่วัดมอญเท่านั้น แต่มีเพียงร้อยละ 27.3 เท่านั้นที่เลือกไปเฉพาะวัดมอญ

ตารางที่ 20 แสดงการเลือกไปวัด

วัด	ร้อยละ
วัดมอญ	27.3
ไม่จำกัด	72.7
รวม	100

ฉะนั้นการเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของคนในหมู่บ้านเจดีย์ทอง ส่งผลให้ประเพณีของมอญเกี่ยวกับพุทธศาสนายังมีการปฏิบัติสืบเนื่องมาในปัจจุบัน เช่น ประเพณีการทำบุญสงกรานต์ ประเพณีการส่งข้าวแช่ ประเพณีการตักบาตรพระร้อย ฯลฯ เป็นต้น แม้ว่าแนวโน้มของการมีส่วนร่วมและการทำกิจกรรมทางศาสนาจะลดลงบ้างตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ตามปัจจุบันแม้ว่าวัดเจดีย์ทองยังคงเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของคนในหมู่บ้าน แต่เมื่อเทียบกับอดีตแล้ว วัดเจดีย์ทอง ถูกลดบทบาทเหลือเพียงเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแก่ชาวบ้าน และเป็นสถานที่สำหรับจัดงานประเพณีทำบุญที่สำคัญเท่านั้น

2.3) ระบบความเชื่อและศาสนา ชุมชนหมู่บ้านเจดีย์ทองเป็นชุมชนมอญแห่งหนึ่งที่มีความเคร่งและยึดมั่นในหลักพุทธศาสนาอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากในหมู่บ้านดังกล่าวมีวัดเจดีย์ทองเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและวัฒนธรรมมอญที่สำคัญ อีกทั้งชาวมอญได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาและเคร่งครัดในหลักธรรมเป็นอย่างสูง ซึ่งโดยปกติชาวมอญในหมู่บ้านจะมีการประชุมเพื่อทำวัตรในตอนเย็นเวลาประมาณ 16.00 น.ของทุกวัน ที่ศาลาวัดเจดีย์ทอง ซึ่งการสวดจะเป็นภาษามอญเป็นสำคัญ โดยมีผู้อาวุโสที่มีความรู้ในทางพุทธศาสนาในหมู่บ้านสลับผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมดังกล่าว และหลังจากการสวดมนต์ตามปกติแล้ว จะมีการเล่าบรรยาย 12 ตำนานของพระพุทธเจ้าตามพระไตรปิฎก เป็นตอนๆให้ฟังด้วย นอกจากนี้หากวันดังกล่าวตรงกับวันพระ ที่วัดเจดีย์ทองจะมีการบรรยาย"คักราช" ด้วย ซึ่งจะเป็นการบรรยายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การกำเนิดพุทธศาสนา การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนา ไปจนถึงวันสิ้นสุดของพุทธศาสนา(ซึ่งจะมีอายุเพียง 5,000 ปีตามพระไตรปิฎก)

ดังนั้นผู้ที่มีความสามารถบรรยายเรื่องดังกล่าวได้อย่างถูกต้องครบถ้วนนั้นนับว่าหาได้ยากในชุมชนมอญในปัจจุบัน และอาจกล่าวได้ว่าในอาณาบริเวณอำเภอสามโคกไปนับตั้งแต่ศาลาแดงไปจนถึงอำเภอเมืองปทุมธานีมีเพียงวัดเจดีย์ทองแห่งเดียวที่ยังคงรักษาการบรรยายคักราชไว้ได้ ทั้งนี้เพราะว่า ผู้ที่จะสามารถบรรยายคักราช ซึ่งเป็นการกล่าวถึงได้นั้นจะต้องเป็นคนมีความแม่นยำในวันเวลาทั้งทางโลก และทางธรรม จะต้องสามารถบอกได้ว่าวันนี้ที่บรรยายเป็นวันอะไร ขึ้นกี่ค่ำ แรมกี่ค่ำ และวันในประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร วันในอนาคตเป็นอย่างไร อีกทั้งยังต้องมีคนที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวคอยให้คำแนะนำและตรวจสอบซึ่งกันและกันด้วย กรณีผู้บรรยายมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน ซึ่งปัจจุบันคนที่รู้ในเรื่องดังกล่าวมีน้อยมาก ทำให้ชุมชนมอญอื่นๆไม่มีการบรรยายคักราชแล้ว ส่วนในหมู่บ้านเจดีย์ทองก็เหลือเพียงไม่กี่คน หากสิ้นคนรุ่นดังกล่าว ก็ยังไม่มีผู้ที่จะมาสืบทอดวัฒนธรรมนี้ได้

ส่วนความเชื่อในเรื่องการนับถือผี พบว่า ในอดีตรุ่นปู่ของปู่มีการกล่าวถึงประเพณีการรับผีหรือ สืบทอดผีประจำตระกูลอยู่บ้าง เช่นบางตระกูลมีผีงูเป็นผีประจำตระกูล ต่อมาในรุ่นปู่เริ่มไม่นิยมรับผี เนื่องจากหากมีการรับผีแล้วจะต้องมีกิจกรรมต่างๆตามมา มีข้อห้ามต่างๆมากมาย ทำให้ความเชื่อเรื่องผีจึงค่อยๆเสื่อมคลายลง จนถึงรุ่นปัจจุบันโดยส่วนใหญ่ไม่มีการนับถือและการประกอบประเพณีเกี่ยวกับผีแล้ว นอกจากนี้จากการที่คนมอญเป็นผู้ที่เคร่งครัดในหลักพุทธศาสนาทำให้ความเชื่อดังกล่าวขัดแย้งกับการนับถือผีซึ่งถูกมองว่าไร้เหตุผล ยิ่งส่งผลให้การนับถือผีเกือบสูญหายไปจากชุมชนบ้านเจดีย์ทองแล้ว

จากการสำรวจ พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ร้อยละ 61.9 ไม่นับถือผี และร้อยละ 33.3 ไม่แน่ใจว่านับถือหรือไม่ ส่วนอีกร้อยละ 4.8 ยังคงนับถือผีอยู่

ตารางที่ 21 แสดงสถานภาพการนับถือผี

การนับถือ	ร้อยละ
นับถือ	4.8
ไม่นับถือ	61.9
ไม่แน่ใจ	33.3
รวม	100

ดังนั้นสรุปได้ว่าระบบความเชื่อและการยึดมั่นในหลักพุทธศาสนาอันเข้มแข็งของชาวบ้านในหมู่บ้านเจดีย์ทองมีบทบาทอย่างมากในการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนมอญ โดยเฉพาะประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในทางพุทธศาสนา

3) ความทันสมัยที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

นับตั้งแต่รัฐบาลได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ได้ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่รอบนอกกรุงเทพมหานคร ซึ่งเรียกโดยรวมว่ากลุ่มจังหวัดปริมณฑล อันได้แก่ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดปทุมธานี มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งจำนวนประชากร จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่ง ฯลฯ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อชุมชนท้องถิ่นเดิมก่อนที่จะมีการพัฒนา ทั้งในแง่ของแบบแผนการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม

สำหรับจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านเจดีย์ทอง มีจำนวนประชากร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2537 รวมทั้งสิ้น 511,448 คน โดยอำเภอที่มีความหนาแน่นทางประชากรมากที่สุดคือ อำเภอธัญบุรี รองลงมาได้แก่อำเภอเมือง และอำเภอสามโคก ตามลำดับ มีจำนวนประชากรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 148,366 บาท/ปี สูงเป็นอันดับ 3 ของประเทศ โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากสาขาอุตสาหกรรมมากที่สุดคือ ร้อยละ 63.61 รองลงมาคือสาขาก่อสร้าง ร้อยละ 7.5 นอกจากนี้มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจถึงร้อยละ 10.8 ต่อปี

นอกจากนี้ในด้านคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดซึ่งพิจารณาจากดัชนีคุณภาพชีวิตของ UNDP (อายุขัยเฉลี่ย,การศึกษา,รายได้ต่อหัว) และดัชนีคุณภาพชีวิตของไทย ซึ่งคำนวณจากข้อมูล กชช.2ค. และข้อมูล จปฐ.13 ตัวแปร แบ่งเป็น 6 กลุ่ม คือ น้ำดื่ม น้ำใช้ สาธารณสุข การศึกษา ไฟฟ้า ที่อยู่อาศัย และการคมนาคม ซึ่งจังหวัดปทุมธานีมีดัชนีคุณภาพชีวิตอยู่ในอันดับ 4 ของประเทศ

ส่วนทางด้านการสาธารณสุข จังหวัดปทุมธานีมีสถานพยาบาลแผนปัจจุบันที่มีเตียงรองรับผู้ป่วยจำนวน 8 แห่ง รวม 475 เตียง มีจำนวนแพทย์ 106 คน คิดเป็นอัตราส่วนเท่ากับ 1 : 4,645 สำหรับ

พยาบาล เป็นพยาบาลวิชาชีพ 378 คน พยาบาลเทคนิค 270 คน รวมเป็น 648 คน คิดเป็นอัตราส่วน พยาบาลต่อประชากร เท่ากับ 1: 760

จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าจังหวัดปทุมธานีได้รับการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยอย่างรวดเร็ว มี นิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ปัจจัยเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อการรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องจากแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไป สื่อมวลชนสามารถครอบคลุมพื้นที่ไปทั่วประเทศ ค่านิยมและวัฒนธรรมของ กระแสบริโภคนิยม และตะวันตก ได้รับนำเสนอแก่ทุกครัวเรือนโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ โดยเฉพาะสื่อทาง โทรทัศน์ ซึ่งสามารถมองเห็นได้ทั้งเสียงและภาพ สิ่งนี้จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่าง หลีกเลียงไม่ได้

สำหรับกรณีหมู่บ้านเจดีย์ทอง จะพบว่า คนรุ่นใหม่โดยส่วนใหญ่ได้มีวิถีและแบบแผนดำเนิน ชีวิตเป็นแบบสังคมเมืองมากขึ้น ทำงานเป็นพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้บ้าน หรือบริษัทห้าง ร้านต่างๆ ฉะนั้นเมื่อสังคมหมู่บ้านถูกเปิดกว้างออกเพื่อสอดรับกับวัฒนธรรมความทันสมัยจากภายนอกทำให้แบบแผนและประเพณีมีการเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างเช่น การใช้ภาษามอญ ถูกลดความสำคัญลงเมื่อต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ซึ่งจากการสำรวจพบว่า ร้อยละ 81.8 ใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารนอกบ้าน และมีร้อยละ 18.2 ใช้ทั้งภาษามอญและภาษาไทย ซึ่งกลุ่มนี้มักจะเป็นคนรุ่นเก่าที่มักออกไปติดต่อกับเพื่อนบ้านที่เป็นเชื้อสายมอญด้วยกันในต่างหมู่บ้าน

ตารางที่ 22 แสดงการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันนอกบ้าน

ภาษา	ร้อยละ
มอญ	0.0
มอญปนไทย	18.2
ไทย	81.8
รวม	100

นอกจากนี้ความเจริญทางด้านสื่อสารมวลชนและการบันเทิงรูปแบบต่างๆล้วนมีส่วนทำให้ วัฒนธรรมดั้งเดิมไม่มีคนสนใจในปัจจุบัน ตัวอย่าง เช่น การเล่นสะบ้า การร้องทะเลยมมอญ หรือ รำวง ในงานเทศกาลต่างๆ ชาวบ้านโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวมักไม่สนใจ เนื่องจากชอบดูภาพยนตร์ หรือ วีดีโอ มากกว่ามาดูการแสดงดังกล่าว สำหรับหมู่บ้านเจดีย์ทองเกี่ยวกับพฤติกรรมมารับข้อมูลข่าวสารจาก ภายนอก พบว่าชาวบ้านร้อยละ 57.1 ติดตามข่าวสารจากการดูโทรทัศน์ รองลงมาร้อยละ 28.6 ได้มา จากการอ่านหนังสือพิมพ์ และร้อยละ 14.3 ติดตามจากทุกสื่อ สิ่งนี้จึงทำให้ชาวบ้านมีโอกาสในการซึม ซึบวัฒนธรรมจากภายนอกได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 23 แสดงแหล่งการรับข้อมูลข่าวสาร

แหล่งข้อมูลข่าวสาร	ร้อยละ
อ่านหนังสือพิมพ์	28.6
ฟังวิทยุ	0.0
ดูโทรทัศน์	57.1
ผสมกันหลายสื่อ	14.3
รวม	100

และเมื่อยามเจ็บป่วย ชาวบ้านเลือกที่จะไปรักษาตัวกับหมอตามโรงพยาบาลเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 90.9 มีเพียงร้อยละ 9.1 เท่านั้นที่ใช้วิธีซื้อยารับประทานเอง ฉะนั้นจะเห็นว่ารูปแบบวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมชุมชน เช่น การรักษาด้วยหมอแผนโบราณ จึงถูกเปลี่ยนแปลงไปสู่การสาธารณสุขที่ทันสมัยมากกว่า

ตารางที่ 24 แสดงรูปแบบการรักษาโรค

ผู้ให้การรักษา	ร้อยละ
พระ	0.0
หมอแผนโบราณ	0.0
หมอตามโรงพยาบาล	90.9
รักษาตัวเอง เช่น ซื้อยารับประทาน	9.1
รวม	100

ดังนั้นกระบวนการสร้างความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนหมู่บ้านเจดีย์ทองอย่างมาก เช่นเดียวกับท้องถิ่นอื่นๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดไปสู่ความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น สนใจข้อมูลข่าวสาร นิยมการไปรักษาโรคที่โรงพยาบาลมากกว่าการใช้รำผี มีการใช้ภาษามอญในการติดต่อสื่อสารน้อยลง ฯลฯ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างได้สูญหายไป

4) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

จากสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เพียง 46 กิโลเมตร มีการคมนาคมที่สะดวกทั้งทางบก และทางน้ำ ทำให้การติดต่อกับชุมชนภายนอกเป็นไปได้อย่างมากยิ่งขึ้นกว่าในอดีต นอกจากนี้จังหวัดปทุมธานีจำนวนหมู่บ้านเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้คนต่างถิ่นอพยพออกมาอยู่อาศัยมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ความโดดเดี่ยวของชุมชนในอดีตถูกทำลายลงไป การเคลื่อนย้ายของประชากรมีอิสระมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันอย่างรวดเร็ว

กรณีของหมู่บ้านเจดีย์ทอง ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอสามโคก ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ห่างจากตัวจังหวัดปทุมธานีไปทางอำเภอเสนา ประมาณ 10 กิโลเมตร เท่านั้น สามารถเดินทางไปได้โดยสะดวกได้ทั้งทางน้ำ และทางบก โดยเฉพาะทางบกมีถนนวงแหวนตะวันตกตัดผ่าน ฉะนั้นทำให้คนในหมู่บ้านสามารถเดินทางไปประกอบกิจกรรมได้ระยะทางไกลมากขึ้น เช่น ไปทำงานที่โรงงานมินิแบ แอพนิคมอุตสาหกรรมนวนคร หรือ การไปทำงานในจังหวัดกรุงเทพฯ เป็นต้น

ฉะนั้นจากความสะดวกสบายดังกล่าวส่งผลให้กระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นไปได้อย่างขึ้น และความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนในอดีตค่อยๆ เสื่อมคลายลงตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

5) ศักยภาพของชุมชนในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพลังจากภายนอกจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในหลายรูปแบบ แต่หากพลังภายในชุมชนตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมของตนเอง ย่อมจะช่วยให้เกิดการอนุรักษ์และสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้ไม่มากนักน้อย โดยในกรณีของหมู่บ้านเจดีย์ทองสามารถพิจารณาได้จาก กระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรม จิตสำนึกทางชาติพันธุ์ และผู้นำชุมชน ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

5.1) กระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรม กรณีของหมู่บ้านเจดีย์ทอง ประสบปัญหาในการสืบทอดทางวัฒนธรรมอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของภาษามอญ คนรุ่นใหม่มักไม่สนใจศึกษาทำให้ในอนาคตภาษามอญอาจสูญหายไปจากชุมชน นอกจากนี้ประเพณีการเล่นดั้งเดิม เช่น สะบ้า การรำมอญ ทะแยมอญ การเล่นปีพาทย์มอญ ไม่มีคนที่มีความชำนาญและสามารถเล่นได้แล้ว

5.2) จิตสำนึกทางชาติพันธุ์ พบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านเจดีย์ทองยังคงมีความสำนึกว่าตนเองเป็นคนที่มิเชื่อสายมอญอยู่ ซึ่งจากการสำรวจชาวบ้านในหมู่บ้านเจดีย์ทองเพื่อค้นหาความรู้สึก หรือจิตสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์ พบว่า ชาวบ้านที่ให้สัมภาษณ์ระบุว่าปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา ของตนเองส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อชาติมอญปนไทย รองลงมาเห็นว่าเป็นคนมอญ และมีเพียงจำนวนน้อยที่เป็นคนไทย ขณะเดียวกันก็เห็นว่าตนเองโดยส่วนใหญ่เป็นคนมอญปนไทยเช่นกัน แต่ข้อน่าสังเกตคือ ความรู้สึกว่าตนเองในปัจจุบันเป็นคนมอญมีสัดส่วนน้อยลงเมื่อเทียบกับรุ่นของบิดา มารดา และบรรพบุรุษ ซึ่งมีความรู้สึกว่าเป็นคนมอญในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความรู้สึกของความเป็นคนมอญเริ่มลดน้อยลงเรื่อยๆ ในคนรุ่นปัจจุบัน และมีสัดส่วนไปเพิ่มในกลุ่มเป็นคนมอญปนไทยมากขึ้น อย่างไรก็ตามในกลุ่มที่เห็นว่าตนเองเป็นคนไทยกลับมีสัดส่วนไม่มากนัก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวยังคงมีความพอใจและมีความภาคภูมิใจในเชื้อชาติมอญมากพอสมควร โดยไม่คิดว่าตนเองเป็นคนเชื้อชาติไทยแท้ๆ เหมือนคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยจิตสำนึกดังกล่าว

ตารางที่ 25 แสดงจิตสำนึกทางชาติพันธุ์เชื่อสายมอญของชาวบ้าน หมู่บ้านเจดีย์ทอง

ปู่	ย่า	ตา	ยาย
เป็นคนมอญ 31.8%	เป็นคนมอญ 31.8%	เป็นคนมอญ 36.4%	เป็นคนมอญ 40.9%
มอญปนไทย 40.9%	มอญปนไทย 40.9%	มอญปนไทย 45.5%	มอญปนไทย 40.9%
เป็นคนไทย 27.3%	เป็นคนไทย 27.3%	เป็นคนไทย 18.2%	เป็นคนไทย 18.2%
100.0	100.0	100.0	100.0
บิดา		มารดา	
เป็นคนมอญ 31.8 %		เป็นคนมอญ 36.4 %	
มอญปนไทย 40.9 %		มอญปนไทย 45.5 %	
เป็นคนไทย 27.3 %		เป็นคนไทย 18.2 %	
100.0		100.0	
ตนเอง			
	เป็นคนมอญ 22.7 %		
	มอญปนไทย 68.2 %		
	เป็นคนไทย 9.1 %		
	100.0		

5.3) ผู้นำในท้องถิ่น ในปัจจุบันหมู่บ้านเจดีย์ทองไม่มีกลุ่มอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นทางการในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมมอญให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง แต่มีเพียงกลุ่มกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเก่าแก่ในชุมชน และบางคนเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อน อีกทั้งเป็นผู้รู้เกี่ยวกับประเพณีเก่าๆของชาวมอญเป็นอย่างดี เป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่ได้รับการเคารพจากคนในหมู่บ้าน โดยกรรมการดังกล่าวจะมีบทบาทในการจัดและประสานงานกิจกรรมประเพณีต่างๆของหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี สำหรับคณะกรรมการที่สำคัญ ประกอบด้วย นายบุญชู อยู่ประยงค์ นายสำเนียง ช่างต่อ นายบุญชู สีสังข์ นายกรุณา หันการณ์ ซึ่งกลุ่มผู้อาวุโสดังกล่าวนี้ว่ามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวมอญให้แก่คนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านเจดีย์ทอง แต่อย่างไรก็ตามทุกคนยอมรับว่าวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆนั้นวันจะค่อยจางหายไป เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย